

תלמוד תורה כנגד כולם

היחס בין לימוד תורה לעולם המעשה בספרות התלמודית

עם ד"ר איילת הופמן ליבזון

שיעור 1: תלמוד תורה כנגד כולם

משנה פאה א, א

אלו דברים שאין להן שיעור--הפיאה, והביכורין, והריאיון, וגמילות חסד, ותלמוד תורה. ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה, והקרן קימת לו לעולם הבא--כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו; ותלמוד תורה כנגד כולם.

משנה פאה א, א

אלו דברים שאין להן שיעור--הפיאה, והביכורין, והריאיון, וגמילות חסד, ותלמוד תורה. ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה, והקרן קימת לו לעולם הבא--כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו; ותלמוד תורה כנגד כולם.

תוספתא פאה א, א

דברים שאין להם שיעור הפיאה והביכורים והריאיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה. פיאה יש לה שיעור מלמטה ואין לה שיעור מלמעלה.

תוספתא פאה ד, יח

מעשה במונבז המלך שעמד ובזבז את כל אוצרותיו בשני בצורת אמרו לו אחיו אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על [של] אבותם ואתה עמדת ובזבזת את כל אוצרותיך שלך ושל אבותיך אמר להם אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גנזתי למעלה שנא' (תהילים פה) "אמת מארץ תצמח" וגו'. אבותי גנזו [אוצרות] במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי אוצרות במקום שאין היד שולטת בו שנאמר (תהילים פט) "צדק ומשפט מכון כסאך" וגו'. אבותי גנזו אוצרות שאין עושין פירות ואני גנזתי אוצרות שעושין פירות שנאמר (ישעיהו ג) "אמרו צדיק כי טוב" [וגו'] אבותי גנזו אוצרות של ממון ואני גנזתי אוצרות של נפשות שנא' (משלי יא) "פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם". אבותי גנזו אוצרות לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנא' (דברים כד) "ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך". אבותי גנזו אוצרות בעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא, שנא' (ישעיהו נח) "והלך לפניך צדקך". צדקה וגמילות חסדים שקולין כנגד כל מצות שבתורה אלא שהצדקה בחיים וגמילות חסדים בחיים ובמתים, צדקה בעניים גמילות חסדים בעניים ובעשירים, צדקה בממונו גמילות חסדים בממונו ובגופו.

ספרי דברים פסקא מא

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי. למה נאמר? - לפי שנאמר "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם" (דברים ה, א), שומע אני שלא נתחייבו בתלמוד עד שנתחייבו במעשה? - ת"ל "והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי" (דברים יא, יג). מגיד הכתוב שמיד נתחייבו בתלמוד...

ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. מגיד שמעשה תלוי בתלמוד ואין תלמוד תלוי במעשה. וכן מצינו שענש על התלמוד יותר מן המעשה שנאמר "שמעו דבר ה' בית ישראל כי ריב לה' עם יושבי הארץ כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ" (הושע ד, א). "אין אמת" – אין דברי אמת נאמרים... "ואין חסד" – אין דברי חסד נאמרים....

וכבר היו רבי טרפון ורבי עקיבה ורבי יוסי הגלילי מסובים בבית עריס בלוד. נשאלה שאלה זו לפניהם: מי גדול תלמוד או מעשה?

אמר ר' טרפון: גדול מעשה.

ר' עקיבה אומר: גדול תלמוד.

ענו כולם ואמרו: גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה.

רבי יוסי הגלילי אומר: גדול תלמוד שקודם לחלה ארבעים שנה ולמעשרות חמשים וארבע ולשמטים ששים ואחת וליובלות מאה ושלוש.

וכשם שענש על התלמוד יותר מן המעשה כך נתן שכר על התלמוד יותר מן המעשה שנאמר "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם" (דברים יא, יט). מהו אומר? "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" ואומר "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו" (תהלים קה, מד-מה).

ירושלמי פסחים פרק ג, ג; ל ע"ב

כך שנה רבי המעשה קודם לתלמוד נמנו בעליית בית ארוס בלוד התלמוד קודם למעשה רבי אבהו שלח לר' חנינה בריה יזכי בטיבריה אתון ואמרון ליה גמל הוא חסד שלח ומר ליה המבלי אין קברים בקיסרין שלחתיך לטבריא שכבר נמנו וגמרו בעליית בית ארום בלוד שהתלמוד קודם למעשה.

גישות לתורה ודרך ארץ – תנאים

משנה אבות ד, י

רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך:

משנה קידושין ד, יד

רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה...

רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאדם אוכל משכרה בעולם הזה וקרן קיימת לעולם הבא ושאר כל אומנות אינן כן כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב אבל התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו.

משנה אבות ב, ב

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון.

גישות לתורה ודרך ארץ - אמוראי בבל

בבלי מנחות קי ע"א

אמר רבא: כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם. אמר רבי יצחק, מאי דכתיב: "זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם?" (ויקרא ו) כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

בבלי מגילה טז ע"ב

אמר רב יוסף: גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות... אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא: גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש... אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא: גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם.